

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi julkisen arvonannon osoituksista ja tasavallan presidentin kansliasta annetun lain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki julkisista arvonannon osoituksista. Esitys perustuu 1 päivänä maaliskuuta 2000 voimaan tulevaan Suomen perustuslakiin. Sen mukaan tasavallan presidentillä ei enää ole niin sanottua yleistä asetuksenantovaltaa vaan tasavallan presidentin asetuksenannon tulee perustua lakiin. Tähän hallituksen esitykseen sisältyvään lakiin otettaisiin valtuudet kunnia- ja ansiomerkkejä sekä eräitä arvonimiä koskevien tasavallan presidentin asetusten antamiseen. Laissa olisi myös säännökset

tasavallan presidentin julkisiin arvonannonosoituksiin liittyvästä päätöksentekomenettelystä.

Esitykseen sisältyy myös ehdotus tasavallan presidentin kansliasta annetun lain muuttamisesta. Muutokset aiheutuvat tasavallan presidentin asetuksenantovaltaa ja päätöksentekoa koskevista perustuslain säännöksistä.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulomaan voimaan samanaikaisesti perustuslain kanssa 1 päivänä maaliskuuta 2000.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
YLEISPERUSTELUT	3
1. Johdanto	3
2. Nykytila	3
2.2. Lainsäädäntö ja käytäntö	3
Ritarikunnat	3
Muut kunnia- ja ansiomerkki	5
Arvonimiasia	6
2.2. Tasavallan presidentin kansliasta annettu laki	7
2.3. Nykytilan arviointi	8
3. Keskeiset ehdotukset	9
3.1. Tasavallan presidentin asetuksenantovalta ja päätöksenteko eräissä tapauksissa .	9
3.2. Muutokset tasavallan presidentin kansliasta annettuun lakiin	10
4. Esityksen vaikutukset	10
4.1. Organisatoriset vaikutukset	10
4.2. Taloudelliset vaikutukset	10
5. Asian valmistelu	10
6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja	10
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	11
1. Lakiehdotusten perustelut	11
1.1. Laki julkisen arvonannon osoituksista	11
1.2. Laki tasavallan presidentin kansliasta	12
2. Voimaantulo	12
3. Säättämisjärjestys	12
LAKIEHDOTUKSET	13
1. Laki julkisen arvonannon osoituksista	13
2. Laki tasavallan presidentin kansliasta annetun lain muuttamisesta	13
Rinnakkaistekstit	15
2. Laki tasavallan presidentin kansliasta annetun lain muuttamisesta	15

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Suomen perustuslaki annettiin 11 päivänä kesäkuuta 1999, ja se tulee voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2000.

Perustuslain 80 §:ssä säädetään asetuksen antamisesta ja lainsäädäntövallan siirtämisestä. Lainkohdan mukaan tasavallan presidentti, valtioneuvosto ja ministeriö voivat antaa asetuksia perustuslaissa tai muussa laissa säädetyn valtuutuksen nojalla. Jos asetuksen antajasta ei ole erikseen säädetty, asetuksen antaa valtioneuvosto.

Perustuslain perusteluissa todetaan, että enää ei ole käytännössä tarvetta sille, että presidentillä olisi suoraan perustuslakiin perustuva valta antaa asetuksella tarkempia säännöksiä lakien täytäntöönpanosta, valtion omaisuuden hoidosta tai hallintovirastojen ja yleisten laitosten järjestysmuodosta ja toiminnasta. Tasavallan presidentin asetuksenantovallan tulisikin ehdotuksen mukaan ainoastaan kansainvälisten velvoitteiden voimaansaattamista koskevissa asioissa perustua perustuslakiin, mutta muuten lailla erikseen säädettyyn valtuutukseen.

Perustuslain perusteluiden mukaan asetuksenantovallan säätäminen presidentille olisi perusteltua lähinnä sellaisissa tapauksissa, joissa asetuksenantovalta liittyy presidentin erityisiin toimivaltuuksiin tai hänen asemaansa valtion päämiehenä.

Perustuslain perustelujen mukaan tasavallan presidentin antaman asetuksen nimikkeenä olisi tasavallan presidentin asetus. Tämä on katsottu tarpeelliseksi, jotta presidentin, valtioneuvoston ja ministeriön antamat asetukset erotettaisiin toisistaan. Lisäksi nimikkeen perusteella erottuisivat toisistaan kotoperäiset ja EU-asetukset.

Omaperäisiä tasavallan presidentin antamia asetuksia ovat muiden ohella ritarikuntia koskevat asetukset sekä erilaisia kunnia- ja ansiomerkkejä koskevat asetukset. Tämän ehdotuksen tarkoituksena on, että tasavallan presidentti voisi perustuslain voimaan tultua edelleen antaa edellä tarkoitettuja kunnia- ja ansiomerkkejä koskevat asetukset. Lisäksi tasavallan presidentti voisi antaa myös eräitä arvonimiä koskevat asetukset.

Perustuslain 58 §:n 1 momentin mukaan tasavallan presidentti tekee päätöksensä valtioneuvoston ratkaisuehdotuksesta. Pykälän 3

momentin mukaan presidentti päättää 1 momentissa säädetystä poiketen ilman valtioneuvoston ratkaisuehdotusta muun ohella sellaisista laissa erikseen säädettyistä asioista, jotka koskevat yksityistä henkilöä tai jotka sisältönsä vuoksi eivät edellytä valtioneuvoston yleisistunnon käsittelyä. Kunnia- ja ansiomerkkejä sekä eräitä arvonimiä koskeva tasavallan presidentin päätöksenteko on 3 momentissa tarkoitettua päätöksentekoa. Tästä päätöksenteosta ei ole kuitenkaan säädetty laissa. Koska edellä tarkoitetuissa asioissa tasavallan presidentti tulisi olemaan päätöksentekijä myös perustuslain voimaan tulon jälkeen on tasavallan presidentin kunnia- ja ansiomerkkejä sekä arvonimiä koskevasta päätöksenteosta tarpeellista ottaa säännöksiä lakiin.

Perustuslain 58 §:n 5 momentin mukaan presidentti päättää tasavallan presidentin kansliaa koskevista asioista sen mukaan kun lailla säädetään. Tasavallan presidentin kansliasta annetussa laissa (1382/1995), jäljempänä kanslialaki, on asetuksen antamista koskevia säännöksiä ja lain nojalla annetussa asetuksessa tasavallan presidentin päätöksentekoa koskevia sellaisia säännöksiä, joiden muuttaminen on tarpeellista päätöksenteon säilyttämiseksi tasavallan presidentillä uuden perustuslain voimaan tultua.

2. Nykytila

2.2. Lainsäädäntö ja käytäntö

Ritarikunnat

Suomessa on kolme virallista ritarikuntaa, Vapaudenristin, Suomea Valkoisen Ruusun ja Suomen Leijonan ritarikunnat.

Ritarikunnista Vapaudenristin ritarikunta on vanhin. Sen kunniamerkit perustettiin vapaudenmitalien ja vapaudenristin ritarimerkkien väliaikaisista säädöksistä annetulla senaatin päätöksellä (65/1918) 4 päivänä maaliskuuta 1918 vapaussodassa kunnostautuneiden sotilaiden palkitsemiseksi. Rauhan aikana 1920-30-luvulla ritarikunnan kunniamerkkejä ei myönnetty. Talvisodan alkamisen jälkeen ritarikunnan vapaudenristit otettiin uudelleen käyttöön vapaudenmitalin ja vapaudenristin ritarimerkin antamisen perusteista annetulla asetuksella (450/1939).

Ritarikunnan organisaatio vahvistettiin lisäyksistä ja muutoksista vuoden 1939 asetukseen annetulla asetuksella (748/1940). Ritarikunnan kunniamerkkejä jaettiin sotien aikana 1939-1945 sekä jonkin aikaa niiden jälkeen. Vapaudenristin ritarikunnasta annetulla asetuksella (550/1944) vahvistettiin 18 päivänä elokuuta 1944 ritarikunnan nykyinen ohjesääntö. Ohjesäännön mukaan ritarikunnan kunniamerkkejä annetaan sodan ja rauhan aikana Suomen puolustusvoimien päällystölle, alipäällystään ja miehistöön kuuluville sotilaallisista ansioista sekä puolustusvoimain palveluksessa oleville tai muutoin puolustusvoimain hyväksi työskenteleville siviilihenkilöille puolustusvoimiin kohdistuvasta ansiokkaasta toiminnasta.

Vuosina 1960-1988 ritarikunnan kunniamerkkejä ei myönnetty juuri ollenkaan. Vuoden 1989 jälkeenkin merkkejä on annettu rajoitetusti. Kunniamerkit antaa ritarikunnan suurmestari, jona toimii puolustusvoimien ylipäällikkö eli tasavallan presidentti. Ritarikunnan kunniamerkkejä voidaan antaa myös ulkomaalaisille. Suurmestari tekee ritarikuntaa ja sen kunniamerkkejä koskevat päätökset. Häntä avustaa ritarikunnan hallitus, johon kuuluu ritarikunnan kansleri, varakansleri sekä rahastonhoitaja ja sihteeri.

Suomen Valkoisen Ruusun ritarikunta perustettiin valtionhoitaja Mannerheimin päätöksellä 28 päivänä tammikuuta 1919 samalla kun keskeytettiin Vapaudenristin ritarikunnan toiminta. Ritarikunnan ohjesääntö vahvistettiin valtionhoitajan päätöksellä 16 päivänä toukokuuta 1919. Ritarikunnan suurmestarina toimii valtion päämies. Ritarikunnan ohjesääntö on muutettu suurmestarin päätöksillä 20 päivänä elokuuta 1936, 12 päivänä kesäkuuta 1944, 7 päivänä syyskuuta 1945, 23 päivänä toukokuuta 1957, 13 päivänä syyskuuta 1963, 9 päivänä marraskuuta 1984 ja 9 päivänä syyskuuta 1993. Sen lisäksi on kerran, 13 päivänä joulukuuta 1963 poikkeuksellisesti annettu asetus (566/1963) ohjesäännön muuttamisesta.

Suomen Valkoisen Ruusun ritarikunta on sekä siviili- että sotilasritarikunta. Ritarikunnan kunniamerkkejä jaetaan isänmaan palveluksessa ansioituneille kansalaisille. Kunniamerkkejä voidaan myöntää myös ulkomaalaisille tunnustukseksi Suomen hyväksi suoritetusta toiminnasta. Ritarikunnan kunniamerkit jakaa suurmestari Suomen kansalaisille vuosittain itsenäisyyspäivänä 6 päivänä joulukuuta, puolustusvoimien palveluk-

sessä oleville kuitenkin puolustusvoimien lippujuhlan päivänä 4 päivänä kesäkuuta. Kunniamerkkien myöntäminen ulkomaalaisille ei ole sidottu määrättyyn päivään. Ritarikunnalla on hallitus, johon kuuluu suurmestarin lisäksi ritarikunnan kansleri ja varakansleri sekä ainakin neljä jäsentä jotka, suurmestari nimittää. Ritarikunnalla on myös rahastonhoitaja ja kaksi sihteeriä, jotka suurmestari nimittää. Hallitus päättää ritarikunnan taloudesta ja muista asioista ja valmistelee suurmestarille esiteltävät asiat. Hallitus toimii myös Suomen Leijonan ritarikunnan hallituksena ja on nimeltään Suomen Valkoisen Ruusun ja Suomen Leijonan ritarikunnan hallitus.

Suomen Leijonan ritarikunnan ohjesääntö vahvistettiin 11 päivänä syyskuuta 1942 Suomen Leijonan ritarikunnan perustamisesta annetulla asetuksella (747/1942). Sitä on muutettu vuosina 1943, 1957 ja 1967 annetuilla asetuksilla (983/1943, 269/1957 ja 484/1967). Ritarikunnan kunniamerkkejä voidaan myöntää tunnustukseksi huomattavista sekä siviili- että sotilaallisista ansioista. Ritarikunnan merkkejä voidaan myöntää myös ulkomaalaisille. Suomen kansalaisille myöntämispäivät ovat samat kuin Suomen Valkoisen Ruusun merkkien osalta. Ulkomaalaisten kohdalla merkkien myöntäminen ei ole sidottu määrättyyn päivään. Ritarikunnan kunniamerkit myöntää Suomen Valkoisen Ruusun ja Suomen Leijonan ritarikunnan hallituksen valmistelusta ritarikunnan suurmestari, joka on tasavallan presidentti.

Suurmestarina tasavallan presidentti määrää tarkemmin kunniamerkkien antamisesta ja käyttämisestä. Suomen Valkoisen Ruusun ja Suomen Leijonan ritarikunnan hallituksen esityksestä suurmestari päättää suomalaisten kunniamerkkien keskinäisestä järjestyksestä. Tasavallan presidentin 10 päivänä lokakuuta 1958 vahvistamaan järjestykseen on myöhemmin tehty suurmestarin päätöksellä muutoksia.

Kaikki virallisia ritarikuntia koskevat asetukset ovat niin sanottuja omaperäisiä asetuksia. Ritarikuntia koskevat muut päätöksensä tasavallan presidentti tekee ritarikuntien suurmestarina ritarikuntien hallitusten valmistelusta. Tasavallan presidentin päätöksenteko niissä asioissa ei siten ole perustuslain 58 §:ssä tarkoitettua päätöksentekoa.

Vapaudenristin ritarikunnan kunniamerkin saajan tulee maksaa omistuskirjasta ritarikunnan hallituksen vahvistama lunastusmak-

su, jos kunniamerkki on saatu rauhanajan ansioista, eikä ole annettu jalokivineen. Sodanajan ansioista saadusta kunniamerkistä ei peritä lunastusmaksua. Ulkomaalaiselle annetaan omistuskirja lunastuksetta, mutta omistajan kuoleman jälkeen on rauhanajan ansioista myönnetty merkki palautettava ritarikunnan hallitukselle. Suomen Valkoisen Ruusun ja Suomen Leijonan ritarikuntien kunniamerkin saajille annetaan kunniakirja, josta on suoritettava ritarikuntien hallituksen vahvistama lunastusmaksu, jollei kunniamerkkiä ole annettu miekkoineen, jalokivien tai ketjun kanssa. Kunniakirja annetaan ulkomaalaisille lunastuksetta, mutta kuolleen komentajan tai ritarin kunniamerkit on palautettava ritarikuntien hallitukselle. Yksityisen palveluksessa oleva saaja maksaa nykyisten määräysten mukaan itse lunastusmaksun suuristista, komentajamerkeistä ja ritarimerkeistä. Alemmat kunniamerkit annetaan yksityisen palveluksessa olevalle lunastuksetta.

Valtion palveluksessa oleville myönnettyjen kunniamerkkien lunastusmaksut maksetaan valtion varoista keskitetysti valtioneuvoston kanslian momentilta 23.99.24 (kunniamerkit), josta myös maksetaan muut henkilölle lunastuksetta annettavat kunniamerkit. Suurmestarin avustavana organisaationa toimivan ritarikuntien hallituksen ja ritarikuntien kanslian menot katetaan kunniamerkeistä saaduilla tuloilla.

Suomen Valkoisen Ruusun ja Suomen Leijonan ritarikunnan hallitukselle kuuluu varsinaisten ritarikuntien asioiden ohella myös eräitä muihin kunniamerkkeihin liittyviä asioita. Inhimillisestä auliudesta annettavan kunniamerkin perustamisesta annetun asetuksen (489/1945) mukaan ritarikunnan hallitus käsittelee kaikki kunniamerkin antamista koskevat asiat ja pitää nimiluetteloa kunniamerkin saaneista henkilöistä. Kunniamerkit annetaan ihmisrakkauden palveluksessa suoritetusta menestyksellisestä ja epäitsekästä toiminnasta sekä suomalaisille että ulkomaalaisille. Kunniamerkit antaa tasavallan presidentti ritarikunnan hallituksen esityksestä.

Suomen olympialaisesta ansiorististä ja ansiomitalista annetun asetuksen (430/1951) mukaan kunniamerkit antaa tasavallan presidentti ja Suomen Valkoisen Ruusun ja Suomen Leijonan ritarikunnan hallitus käsittelee kaikki merkkien antamista koskevat asiat. Kunniamerkit perustettiin Helsingissä vuon-

na 1952 pidettävien olympiakisojen hyväksi tehtyjen arvokkaiden palvelusten palkitsemiseksi. Viimeisten vuosikymmenien aikana näitä ansiomerkkejä ei ole annettu.

Muut kunnia- ja ansiomerkit

Edellä mainittujen virallisia ritarikuntia koskevien ja erikseen mainittujen asetusten lisäksi on annettu lukuisa määrä muita omaperäisiä asetuksia sekä joitakin valtioneuvoston ja ministeriöiden päätöksiä kunnia- ja ansiomerkkien perustamisesta. Säädökset on lueteltu vastuuministeriön mukaisesti.

Valtioneuvoston kanslia: Asetus pitkäaikaisesta nuhteettomasta siviili- ja sotilaspalveluksesta annettavasta kunniamerkistä (1049/1944).

Oikeusministeriö: Asetus vankeinhoidon ansiorististä (239/1957).

Sisäasiainministeriö: Asetus Suomen Punaisen Ristin ansiomerkkeistä (79/1931), asetus väestönsuojelutyöstä annettavasta ansiomitalista (584/1940), asetus palotorjunnan ansiomerkkistä (478/1942), sisäasiainministeriön päätös palorististä (486/1944), asetus rajavartiolaitoksen ansiorististä ja ansiomitalista (610/1968), sisäasiainministeriön päätös rajavartiolaitoksen ansiorististä ja ansiomitalista (611/1968), asetus hengenpelastusmitalista (487/1978) ja asetus poliisin ansiorististä (289/1988).

Puolustusministeriö: Suomen senaatin päätös 1918 vuoden Vapaussodan muistomitalin perustamisesta ja sen antamisen perusteista (170/1918), asetus vuosien 1939-1940 sodan muistomitalista (418/1940), asetus sodan 1941-1945 muistomitalista (215/1957), asetus Suomen sotien 1939-1945 sotavammaismerkeistä (365/1962), asetus sotainvalidien ansiorististä (185/1958), asetus sotilasansiomitalista (837/1977), asetus miinanraivausmitalista (823/1993), asetus Suomen Reserviupseeriliiton ansiomitalista (283/1981), asetus Reserviläisliitto-Reservin Aliupseerien Liiton ansiorististä (665/1982), asetus Päälystöliiton ansiomitalista (138/1983), asetus kilta-ansiomitalista (731/1981), asetus Insinööriupseeriliiton ansiomitalista (1152/1990) ja asetus Kadettikunnan ansiomitalista (1153/1990).

Valtiovarainministeriö: Asetus valtion virka-ansiomerkistä (166/1961).

Opetusministeriö: Asetus Suomen liikunta-kulttuurin ja urheilun ansiorististä ja ansiomitalista (665/1983).

Liikenneministeriö: Asetus liikenneturvallisalan ansiomitalista (445/1992).

Sosiaali- ja terveysministeriö: Asetus työympäristötyön erityisansio- ja ansiomitalista (106/1997).

Päätöksenteko edellä mainittuja kunnia- ja ansiomerkkejä koskevissa asioissa jakaantuu säädösten mukaan seuraavasti.

Tasavallan presidentti myöntää Suomen Punaisen ristin ansiomerkin (ansiomerkkin tai ansiomitalin) Punaisen ristin keskushallituksen esityksestä valtioneuvoston ulkopuolella, hengenpelastusmitalin ja valtion virka-ansiomerkkin valtioneuvostossa asianomaisen ministeriön esittelystä. Tasavallan presidentti antaa myös kunniamerkin inhimillisestä auliudesta valtioneuvoston ulkopuolella. Kunniamerkin antamista koskevat asiat käsittelee Suomen Valkoisen Ruusun ja Suomen Leijonan ritarikuntien hallitus.

Asianomaisten asetusten mukaan tasavallan presidentti antaa sodan 1941-1945 muistomitalin, Suomen sotien 1939-1945 sotavammaismerkin, kunniamerkin pitkäaikaisesta nuhteettomasta siviili- ja sotilaspalveluksesta valtioneuvoston ulkopuolella sekä vuosien 1939-1940 sodan muistomitalin puolustusvoimain ylipäällikkönä. Sotia 1939-1945 koskevien muistomitalien antaminen lopetettiin tasavallan presidentin 28 päivänä elokuuta 1992 antamalla päätöksellä.

Lisäksi tasavallan presidentti määrää hengenpelastusmitalilautakunnan ja virka-ansiomerkkituomikunnan jäsenet ja varajäsenet asianomaisten asetusten mukaisesti valtioneuvostossa sekä päättää virka-ansiomerkkin peruuttamisesta.

Vankeinhoidon ansioristin antaa oikeusministeri vankeinhoitolaitoksen ylijohtajan esityksestä. Väestönsuojelutyöstä annettavan ansiomitalin antaa sisäasiainministeri maan väestönsuojelupäällikön esityksestä. Palotorjunnan ansiomerkin antaa sisäasiainministeri paloylittarkastajan esityksestä. Palorististä määrätään, että ehdotus paloristin antamisesta on toimitettava sisäasiainministeriölle ja tulee sitä seurata asianomaisen henkilön ansioluettelo sekä selostus perusteista, joiden nojalla ansiomerkki ehdotetaan myönnettäväksi. Rajavartiolaitoksen ansioristin ja ansiomitalin antaa sisäasiainministeri rajavartiolaitoksen päällikön esityksestä. Poliisin ansioristin antaa sisäasiainministeri. Sotainvalidien ansioristin myöntää puolustusministeri Sotainvalidien Veljesliiton esityksestä. Sotilasansiomitalin myöntää puolustusvoimain komentaja.

main komentaja. Miinanraivausmitalin antaa pääesikunta. Suomen Reserviupseeriliiton ansiomitalin myöntää puolustusministeri liiton hallituksen esityksestä. Reserviläisliitto-Reservin Aliupseerien Liiton ansioristin myöntää puolustusministeri liiton hallituksen esityksestä. Päälystöliiton ansiomitalin myöntää puolustusministeri liiton hallituksen esityksestä. Kilta-ansiomitalin myöntää puolustusministeri järjestön hallituksen esityksestä. Insinööriupseeriliiton ansiomitalin myöntää puolustusministeri liiton hallituksen esityksestä. Kadettikunnan ansiomitalin myöntää puolustusministeri yhdistyksen hallituksen esityksestä.

Suomen liikuntakulttuurin ja urheilun ansioristin ja ansiomitalin antaa opetusministeriö valtion urheiluneuvoston annettua asiasta lausunnon.

Liikenneturvallisalan ansiomitalin myöntää liikenneministeri Liikenneturvan hallintoneuvoston esityksestä. Työympäristön erityisansiomitalin myöntää työsuojelusta ja sen valvonnasta vastaava ministeri Tapaturmavakuutuslaitosten Liiton yhteydessä olevan työympäristömitalitoimikunnan esityksestä. Ansiomitalin myöntää työympäristömitalitoimikunta.

Eräiden ansio- ja kunniamerkkien kuten Suomen Punaisen Ristin ansiomerkkien tai hengenpelastusmitalin osalta säädetään asetuksessa, että ne annetaan maksuttomasti. Muiden edellä lueteltujen kunnia- ja ansiomerkkien osalta ei ole säännöstä maksuttomuudesta tai maksullisuudesta.

Arvonimiasiat

Arvonimien taustalla on ajatus, että jollekin henkilölle suodaan oikeus käyttää sellaista arvonimeä, jollaista hänellä muutoin ei ole. Arvonimeen ei liity oikeuksia ja velvollisuuksia, joita liittyy esimerkiksi vastaavaan virka-arvoon.

Vanhoja kunnia-arvon muotoja ovat jo 1500-luvulta meillä olevat sellaiset kreivin ja vapaaherran arvot, joihin ei liity asianomaisista hallinnollista kreivikuntaa. Yliopistojen kunniatohtorin arvot ovat vanha kunnia-arvojen muoto. Kunniatohtoriuden perusmuoto on kuninkaan sittemmin keisarin määräyksestä annettu teologian tohtorin arvo. Muiden tiedekuntien kunniatohtorin arvot ovat meillä peräisin yliopiston juhluvuoden 1840 promootioista.

Vuonna 1897 annetussa Suomen viimei-

sessä Arvojärjestyksessä (29/1897) kaikki suuriruhtinaskunnan sotilas- ja siviilivirat on jaettu neljääntoista luokkaan, jos kohta ensimmäinen luokka on Suomessa tyhjä, ja virkojen luettelo alkaa toisen luokan arvoilla: "kenraali, amiraali, todellinen salaneuvos". Toisin kuin Venäjällä, jossa kaikilla siviilivirkamiehillä oli upseerinarvoa vastaava siviilivirka-arvo, Suomessa siviilivirka-arvot, joista ylin oli todellinen salaneuvos ja alin kollegireistraattori, myönnettiin erityisinä huomionoitoituksina.

Arvonimiä pidetään edelleen julkisena tunnustuksena kansalaiselle hänen yhteiskunnan hyväksi tekemästään työstä. Arvonimien myöntämisestä ei ole leimaverolain soveltamisesta annettua valtioneuvoston päätöstä (663/1943) lukuun ottamatta muita säädöksiä. Ne säännöt, joita arvonimien myöntämisessä noudatetaan, ovat vuosikymmenten käytännön tuomia.

Valtioneuvoston ohjesäännön (1522/1995) mukaan valtioneuvoston kanslia käsittelee ne arvonimiasiat, jotka eivät kuulu muun ministeriön toimialaan. Esimerkiksi akateemikon arvonimi ja eräät ulkoasiainhallinnon arvonimet eivät kuulu valtioneuvoston kanslialle vaan asianomaisille ministeriöille.

Erilaisia valtioneuvoston kanslian toimialaan kuuluvia arvonimiä on käytössä noin sata. Osa arvonimistä antaa selvän kuvan siitä, millä alalla asianomainen on ansiotunut.

Kun arvonimi on myönnetty, sen saaja on oikeutettu käyttämään sitä koko elämänsä ajan. Arvonimen saajalta edellytetään, että hän on hyvämaineinen ja nuhteeton kansalainen. Aikaisemmin tuomittu vapausrangaistus tai sakkorangaistus voi vaikuttaa arvonimen myöntämiseen. Arvonimiesityksen aloitteentekijöinä voivat olla yksityiset henkilöt tai yhteisöt tai molemmat yhdessä. Tasavallan presidentille osoitetussa kirjallisessa esityksessä tulee ilmoittaa kenelle arvonimeä esitetään. Henkilön omasta hakemuksesta ei arvonimeä myönnetä.

Arvonimet myöntää tasavallan presidentti, joka antaa arvonimistä avoimen kirjeen. Myöntämisajankohdan ajoittaminen johonkin tiettyyn päivään ei yleensä ole mahdollista. Suhteellisen laajasta ja aikaa vievästä lausuntokierroksesta johtuen esitysten käsittely-aika saattaa olla jopa yhdeksän kuukautta. Arvonimiesityksiä käsitellään arvonimilautakunnassa yleensä kaksi kertaa vuodessa.

Yleisin lausunnon antava viranomainen on

asianomainen lääninhallitus, joka hankkii myös paikallisen viranomaisen ja poliisiviranomaisen lausunnon. Esitetystä arvonimesta riippuen valtioneuvoston kanslia hankkii lausuntoja myös eri sektorien viranomaisilta. Professorin arvonimen myöntämisestä hankitaan poikkeuksetta Helsingin yliopiston kanslerin lausunto. Lopuksi arvonimiesityksestä hankitaan vielä Verohallituksen lausunto.

Arvonimilautakunta on valtioneuvoston asettama. Lautakunnan tehtävänä on antaa lausuntonsa tehdyistä arvonimiesityksistä tasavallan presidentille. Lautakuntaan kuuluu puheenjohtajana toimivan pääministerin lisäksi seitsemän jäsentä, joilla on laaja yhteiskunnan eri alojen tuntemus. Tasavallan presidentti tekee päätöksensä arvonimistä valtioneuvostossa mutta ilman valtioneuvoston ehdotusta.

Leimaverolain 102 §:n nojalla valtioneuvosto on antanut päätöksen leimaverolain soveltamisesta. Päätöksen 2 luvussa on säännökset leimaverolain 10 §:ssä mainittujen toimituskirjojen leimaveroista. Mainitussa luvussa on lueteltu leimaverot, jotka on suoritettava avoimesta kirjeestä, jolla annetaan arvonimi todellisen viran sitä seuraamatta. Arvonimien leimaverot vaihtelevat director musicesin 350 markasta valtioneuvoksesta ja vuorineuvoksesta suoritettavaan 250 000 markkaan. Valtion, kunnan tai kirkon palveluksessa oleville tai sellaisesta palveluksesta eläkkeelle jääneelle myönnettävästä arvonimesta suoritettava leimavero vaihtelee 200 markasta 62 500 markkaan. Arvonimesta suoritettavan leimaveron maksaa arvonimen esittäjätaho. Arvonimistä on kertynyt leimaveroa vuosittain kuudesta seitsemään miljoonaan markkaan.

2.2. Tasavallan presidentin kansliasta annettu laki

Tasavallan presidentin kanslian toiminnasta, sen virkamiehistä ja virkasuhteista säädetään kanslialaissa. Laissa ja sen nojalla annetussa asetuksessa tasavallan presidentin kansliasäännöstä (1520/1995) on säännöksiä myös tasavallan presidentin päätöksenteosta.

Kanslialain 4 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan tasavallan presidentti antaa asetuksena tasavallan presidentin kanslian kansliasäännön, nimittää kansliapäällikön ja kanslian esittelijät sekä määrää kansliapäällikön sijaiset. Edellä mainitut päätökset tasa-

vallan presidentti tekee valtioneuvostossa. Saman pykälän 2 momentin mukaan muut 1 momentin päätökset tasavallan presidentti tekee valtioneuvoston ulkopuolella. Nämä päätökset koskevat presidentin nimittämän kanslian virkamiehen irtisanomista, siirtämistä, harkinnanvaraista virkavapautta ja virantoimituksesta pidättämistä sekä kansliapäällikön palkkausta ja kanslian virkamiehen virassa jatkamista eroamisiän jälkeen. Tasavallan presidentti tekee myös ylimääräisen eläkkeen myöntämistä koskevan kansliain 53 §:n 2 momentin mukaisen päätöksen valtioneuvoston ulkopuolella. Ylimääräinen eläke voidaan myöntää mainitun lainkohdan mukaan kanslian henkilöstöön kuuluvalla tai kuuluneella henkilöllä.

Tasavallan presidentin kanslian kansliasäännöstä annetussa asetuksessa on säännöksiä tasavallan presidentin valtioneuvoston ulkopuolella tapahtuvasta päätöksenteosta. Asetuksen 3 §:n mukaan tasavallan presidentti tekee lain 4 §:n 1 momentin 3—5 kohdassa ja 53 §:n 2 momentissa tarkoitetut ja muut mahdolliset yksinomaan kansliaa koskevat päätökset lain 3 §:ssä tarkoitetun virkamiehen, kansliapäällikön kirjallisesta esittelystä tasavallan presidentin kansliassa ja valtioneuvoston ulkopuolella. Asetuksen 3 §:n säännös muista mahdollisista yksinomaan kansliaa koskevista asioista kattaa kaikki ne tasavallan presidentin kansliaa koskevat asiat, joista ei ole säädetty erikseen laissa tai asetuksessa.

Kansliain nojalla on annettu myös asetus tasavallan presidentin arkistosta (1521/1995). Asetuksenantovaltaa koskeva säännös on lain 59 §:ssä. Sen 1 momentin mukaan tasavallan presidentin arkistosta säädetään tarvittaessa asetuksella.

2.3. Nykytilan arviointi

Kunnia- ja ansiomerkeistä on säädetty pääsääntöisesti tasavallan presidentin antamilla niin sanotuilla omaperäisillä asetuksilla eikä niiden antaminen näin ollen ole perustunut lakiin. Asetuksissa on säännöksiä kunnia- ja ansiomerkkien myöntämismenettelystä, niiden saamisen edellytyksistä samoin kuin niiden myöntäjästä.

Uuden perustuslain 80 §:n mukaan tasavallan presidentti, valtioneuvosto ja ministeriö voivat antaa asetuksia. Tasavallan presidentin osalta asetusten antaminen edellyttää kuitenkin, että asetuksenantovaltuudesta on

säädetty perustuslaissa tai muussa laissa. Jollei asetuksenantajasta ole mainitulla tavalla säädetty, oikeus antaa asetus kuuluu valtioneuvostolle.

Kunnia- ja ansiomerkkien osalta kuin ei myöskään ritarikuntien osalta ole laintasoisia säännöksiä, joten niitä koskevaa asetuksenantovaltuutta ei ole. Kunnia- ja ansiomerkkien osalta on perustuslain toimeenpanoa selvitettyä katsottu tarkoituksenmukaiseksi säilyttää niitä ja ritarikuntia koskeva asetuksenantovaltuus tasavallan presidentillä. Asetuksenantovaltuudesta tulisi ottaa säännökset lakiin.

Valtioneuvoston kanslian toimialaan kuuluvista tasavallan presidentin myönnettävistä arvonimistä ei myöskään ole säännöksiä laissa tai asetuksessa. Arvonimien myöntäminen on tarkoitus niiden luonne huomioon ottaen säilyttää nykyisessä laajuudessaan tasavallan presidentillä. Jos niitä koskevia säännöksiä halutaan antaa asetuksella, asetuksenantovaltuus tulisi antaa tasavallan presidentille. Edellä mainitusta perustuslain säännöksestä johtuen tasavallan presidentin asetuksenantovaltuudesta tulee arvonimienkin osalta säätää lailla.

Perustuslain 58 §:n 1 momentissa on tasavallan presidentin päätöksentekoa koskeva pääsääntö. Momentin mukaisesti tasavallan presidentti tekee päätöksensä valtioneuvostossa sen ratkaisuehdotuksesta. Pykälän 3 ja 5 momenteissa on säännöksiä poikkeuksista edellä mainittuun pääsääntöön. Tasavallan presidentti voi 3 momentin mukaan päättää 1 momentista poiketen ilman valtioneuvoston ratkaisuehdotusta muun ohella sellaisista muista laissa erikseen säädettyistä asioista, jotka koskevat yksityistä henkilöä tai jotka sisältönsä vuoksi eivät edellytä valtioneuvoston yleisistunnon käsittelyä.

Muista kuin virallisten ritarikuntien kunnia- ja ansiomerkeistä samoin kuin arvonimistä tasavallan presidentti on tehnyt hänelle kuuluvat päätökset valtioneuvostossa ilman valtioneuvoston yleisistunnon käsittelyä. Uuden perustuslain voimaan tultuakin edellä tarkoitettuja ansio- ja kunniamerkkejä sekä arvonimiä koskeva päätöksenteko on tarkoitus säilyttää tasavallan presidentillä. Päätöksenteosta ei kuitenkaan nykyisin ole säädetty lain tasolla. Perustuslain 58 §:n 3 momentin mukaan poikkeaminen pykälän 1 momentin mukaisesta tasavallan presidentin päätöksentekotavan pääsäännöstä edellyttää laintasoisia säätelyä. Tästä johtuen uuteen

lakiin tulisi ottaa säännökset tasavallan presidentin asianomaisesta päätöksenteosta.

Kanslialaissa ja sen nojalla annetussa asetuksessa on säännöksiä tasavallan presidentin päätöksenteosta. Lain 4 §:n 2 momentin mukaan tasavallan presidentti tekee presidentin kansliaa koskevia päätöksiä valtioneuvoston ulkopuolella siten kuin kansliasäännössä tarkemmin säädetään.

Perustuslain 58 §:n 5 momentin mukaan tasavallan presidentti voi päättää tasavallan presidentin kansliaa koskevista asioista valtioneuvoston ulkopuolella, mutta päätöksenteon edellytyksenä on, että valtuudesta siihen säädetään lailla. Koska edellä tarkoitettu tasavallan presidentin päätöksenteko on tarkoitettu edelleen säilyttää valtioneuvoston ulkopuolella, olisi kanslialakiin otettava tasavallan presidentin päätöksentekoa koskevat säännökset.

Kanslielain muut tarkistukset aiheutuvat asetuksenantovaltaa koskevan säännöksen täsmentämisestä sekä lain 2 §:ssä olevan vanhaan hallitusmuotoon liittyvän viittauksen poistamisesta.

3. Keskeiset ehdotukset

3.1. Tasavallan presidentin asetuksenantovalta ja päätöksenteko eräissä tapauksissa

Uudistuksen tavoitteena on, että tasavallan presidentin päätettäviksi jäisivät perustuslain voimaan tullessa edelleen ritarikuntia sekä kunnia- ja ansiomerkkejä koskevat asetukset.

Uudistuksella pyritään myös siihen, että tasavallan presidentti, silloin kun päätöksenteko edellä mainituissa asioissa hänelle kuuluu, päättäisi niistä ilman valtioneuvoston käsittelyä asetusten antamista lukuun ottamatta.

Edellä mainitun asetuksenantovallan pysyttäminen tasavallan presidentillä perustuslain 80 §:n voimaan tullessa edellyttää, että asiasta säädetään erikseen lailla. Asetuksenantovallan säätäminen presidentille nyt kysymyksessä olevissa asioissa on perusteltua, koska asiat liittyvät presidentin erityisiin perinteisiin toimivaltuuksiin ja hänen asemaansa valtion päämiehenä. Erilaiset kunnia- ja ansiomerkkiasiat liittyvät oleellisesti virallisten ritarikuntien kunnia- ja ansiomerkkiasioihin, niiden käyttöön ja hierarkiaan. Tämän vuoksi on perusteltua, että myös uusista merkeistä tai voimassa olevia

merkkejä koskevista muutoksista säädetään vastaisuudessa tasavallan presidentin asetuksella.

Tasavallan presidentin myöntämistä arvonimistä ei ole annettu asetusta. Mainittuja asioita koskeva asetuksen antamista koskeva valtuus presidentille on tarkoituksenmukaista ottaa ehdotettuun lakiin.

Perustuslain 58 §:n pääsäännön mukaan tasavallan presidentti tekee päätöksensä valtioneuvostossa valtioneuvoston ratkaisuehdotuksesta. Pykälässä luetellaan ne tapaukset, joiden osalta tasavallan presidentin päätöksenteko tapahtuu valtioneuvostossa ilman valtioneuvoston ratkaisuehdotusta. Tähän ryhmään kuuluvat muun muassa armahdusasiat sekä sellaiset muut erikseen laissa säädettyt asiat, jotka koskevat yksityistä henkilöä tai jotka sisältönsä vuoksi eivät edellytä valtioneuvoston yleisistunnon käsittelyä. Tähän ryhmään voisivat kuulua luonteensa puolesta myös ne kunnia- ja ansiomerkkiasiat, joista presidentti nykyisin päättää ilman valtioneuvoston käsittelyä. Näitä ovat valtion virka-ansiomerkin ja hengenpelastusmitalin myöntämistä koskevat asiat. Samalla tavalla presidentti päättäisi inhimillisestä auliudesta annettavan kunniamerkin myöntämisestä. Olisi luonteavaa, että samaan ryhmään säädetäisiin kuuluvaksi myös arvonimiasiat, jollei niistä päättäminen kuulu lain tai asetuksen nojalla muulle viranomaiselle.

Ehdotettuun lakiin on tarkoitus ottaa säännökset siitä, että tasavallan presidentin päätettäväksi säädetty kunnia- ja ansiomerkit sekä presidentille kuuluvat arvonimiasiat presidentti ratkaisee valtioneuvostossa ilman valtioneuvoston ratkaisuehdotusta. Tasavallan presidentille kuuluisi myös virka-ansiomerkkilautakunnan ja hengenpelastusmitalilautakunnan jäsenten ja varajäsenten määrääminen sekä virka-ansiomerkin peruuttaminen. Tämä tapahtuisi valtioneuvostossa samaa menettelyä noudattaen.

Valtioneuvostosta annetussa laissa (78/1922) säädetäisiin siitä, että valtioneuvoston yleisistunnossa ei käsitellä valmistelevasti asiaa, jonka tasavallan presidentti perustuslain tai muun lain nojalla päättää ilman valtioneuvoston ratkaisuehdotusta.

Ehdotettuun lakiin ei sisältyisi säännöksiä tasavallan presidentin ritarikuntien suurmes-tarina päätettävistä asioista. Nämä asiat eivät kuulu niihin asioihin, jotka kuuluvat tasavallan presidentille perustuslain 58 §:n mukaan. Presidentti tekisi edelleen päätöksensä suur-

mestarina ritarikuntien hallitusten esityksestä kuten nykyään. Tämä johtuu siitä että tasavallan presidentin asemasta ei välittömästi suoraan seuraa toimimista suurmestarina. Suurmestarina voi toimia muukin taho. Esimerkiksi marsalkka C. G. E. Mannerheim toimi Vapaudenristin ritarikunnan suurmestarina elämänsä loppuun asti. Tästä johtuen suurmestarina tehtyjä päätöksiä ei tulisi sitoa tasavallan presidentin perustuslain mukaiseen päätöksentekoon eikä niihin tästä johtuen tulisi soveltaa perustuslain tasavallan presidentin päätöksentekoa koskevia säännöksiä.

3.2. Muutokset tasavallan presidentin kansliasta annettuun lakiin

Perustuslain 58 §:n 5 momentin mukaan tasavallan presidentin kansliaa koskevista asioista presidentti päättää sen mukaan kuin lailla säädetään. Kansliain 4 §:n 2 momentin mukaan muut kuin 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetut päätökset tasavallan presidentti tekee valtioneuvoston ulkopuolella noudattaen menettelyä, josta säädetään kansliasäännössä. Lain 4 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdan päätökset tulisivat tehtäviksi perustuslain 58 §:n 1 momentin mukaan valtioneuvoston ratkaisuehdotuksesta. Kansliain 4 §:ssä tarkoitettu päätöksenteko on kuitenkin tarkoitus säätää tapahtuvaksi ilman valtioneuvoston käsittelyä niin kuin perustuslain 58 §:n 5 momentin mukaan on mahdollista. Tästä johtuen kanslialakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että tasavallan presidentin kansliaansa koskevien asioiden päättämisestä säädetään tyhjentävästi lailla.

Kansliain 2 §:n 2 momentissa säädetään kanslian tehtävistä presidentin ollessa esityneenä. Momentissa viitataan hallitusmuodon 25 §:ään. Säännöksestä ehdotetaan poistettavaksi viittaus hallitusmuodon asianomaiseen pykälään.

Lain 59 §:n 1 momenttia tarkistettaisiin siten, että momentissa todettaisiin tasavallan presidentin arkistoa koskevan asetuksenantovalvan kuuluvan tasavallan presidentille.

4. Esityksen vaikutukset

4.1. Organisatoriset vaikutukset

Yksityisten kannalta taataan nykyinen tilanne. Tämä takaa sen, että tasavallan presidentti edelleen päättää valtion päämiehenä

asioista, jotka kansalaisten kannalta ovat tärkeitä ja sellaisia, jotka eivät kuulu poliittisiin asioihin. Lainmuutoksista aiheutuu asetusten tarkistuksia, joista seuraa eräitä muutoksia vastaaviin organisaatioihin.

4.2. Taloudelliset vaikutukset

Ehdotetuilla muutoksilla ei ole välittömiä ja olennaisia valtiontaloudellisia vaikutuksia. Muutokset eivät vaikuta välittömästi kunnia- ja ansiomerkkien taikka arvonimien käsittelyyn taikka muuhunkaan ehdotuksessa säädeltyyn toimintaan. Muutokset edellyttävät kuitenkin säädösten tarkistamista ja siten niihin joudutaan osoittamaan asianomaisissa ministeriöissä resursseja. Muutokset merkitsevät myös presidentin päätöksentekoa koskevien lakia aitemanasteisten säännösten saattamista vastaamaan perustuslain säännöksiä.

5. Asian valmistelu

Hallituksen esitys on valmisteltu valtioneuvoston kanslian asettamassa työryhmässä, jossa oli edustajat tasavallan presidentin kansliasta, valtioneuvoston kansliasta, puolustusministeriöstä, sisäasiainministeriöstä ja valtiovarainministeriöstä. Työryhmän esityksestä pyydettiin lausunnot tasavallan presidentin kanslialta, ulkoasiainministeriöltä, oikeusministeriöltä, sisäasiainministeriöltä, puolustusministeriöltä, valtiovarainministeriöltä, opetusministeriöltä, maa- ja metsätalousministeriöltä, liikenneministeriöltä, kauppa- ja teollisuusministeriöltä, sosiaali- ja terveysministeriöltä, työnministeriöltä, ympäristöministeriöltä ja oikeuskanslerinvirastolta. Lausuntojen jälkeen tämä hallituksen esitys valmisteltiin virkatyönä valtioneuvoston kansliassa.

6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Esitys liittyy 11 päivänä kesäkuuta 1999 annettuun uuteen perustuslakiin, joka tulee voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2000. Samanaikaisesti annettiin laki Suomen perustuslain voimaantulojärjestelyistä (732/1999), joka tuli voimaan 1 päivänä elokuuta 1999. Sen 4 §:ssä on presidentin asetuksenantovaltaa koskeva säännös. Mainittua säännöstä on tarkoitettu sovellettavaksi vain tilanteissa, jossa asetuksenantovaltaa koskeva sääntely

on jäänyt aukolliseksi.

Tarvittavat lainsäädännön muutokset koskien tässä tarkoitettuja julkisen arvonannon osoituksia on kuitenkin tarkoitus toteuttaa siten, että ehdotetun siirtymäsäännöksen käyttötarve jäisi mahdollisimman vähäiseksi. Tähän liittyen olisi perusteltua, että nyt ehdotetun lain tultua voimaan eri hallinnonaloilla selvitetään nykyisten kunnia- ja ansiomerkkejä koskevien asetusten tarpeellisuus ja ryhdytään tarvittaessa toimenpiteisiin asetusten kumoamiseksi tai muuttamiseksi. Samalla tulisi läpikäydä näitä asioita koskevat valtioneuvoston ja ministeriöiden päätökset ja saattaa ne hierarkkisesti oikealle ta-

solle. Myös tasavallan presidentin kansliasta annettua asetusta samoin kuin valtioneuvoston ohjesääntöä tulisi tarkistaa ottaen huomioon ehdotetut lainmuutokset.

Joitakin kunnia- ja ansiomerkkejä ei ole jaettu vuosikymmeniin johtuen siitä, että ne ovat olleet sidoksissa tapahtumaan, kuten vuoden 1952 olympialaisiin tai vuosien 1939-1945 sotiin. Näitä koskevien asetusten kumoamista tai muuttamista tulisi harkita.

Samanaikaisesti tämän hallituksen esityksen kanssa on tarkoitus antaa hallituksen esitys laiksi valtioneuvostosta annetun lain muuttamisesta.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Laki julkisen arvonannon osoituksista

1 §. *Ritarikunnat.* Ritarikunnilla tarkoitetaan tässä jo olemassa olevia eri tavoin perustettuja suomalaisia ritarikuntia. Näiden virallisten ritarikuntien kunniamerkeistä ja ansiomerkeistä voitaisiin säätää tasavallan presidentin asetuksella.

Tällä valtuudella ei kuitenkaan ole tarkoitus muuttaa jo olemassa olevaa menettelyä. Ellei ritarikunnasta ole aikaisemmin säädetty asetuksella, ei tämä lainsäädännös velvoita säätämään siitä asetuksella. Jos ritarikunnasta säädetään asetuksella, sillä voitaisiin säätää muun ohella ritarikunnan tarkoituksesta, tehtävistä, toimielimistä, järjestysmuodosta ja säännöistä.

Pykälässä tarkoitettujen kunnia- ja ansiomerkkien myöntämisen osalta ei ole tarkoitus muuttaa nykyistä käytäntöä. Päätökset tekisi edelleen ritarikuntien suurmestari, jona nykyisin toimii tasavallan presidentti.

Ritarikuntia ja niiden kunnia- ja ansiomerkkejä eivät tämän lain muut säännökset koski lukuun ottamatta siirtymäsäännöstä.

2 §. *Arvonimet ja muut julkisen arvonannon osoitukset.* Tässä pykälässä tarkoitettuja julkisen arvonannon osoituksia olisivat arvonimet samoin kuin valtiovallan myöntämät muut kuin 1 §:ssä tarkoitettut kunnia- ja ansiomerkit. Kunnia- ja ansiomerkkien osal-

ta pykälässä säädettäisiin tasavallan presidentin asetuksenantovallasta koskien kaikkia niitä kunnia- ja ansiomerkkejä, joista säädetään asetuksella riippumatta mille hallinnonalalle kunnia- ja ansiomerkkiä koskeva päätöksenteon valmistelu ja varsinaisen asian käsittely tai päätöksenteko kuuluu edellyttäen että muualla laissa ei toisin säädetä. Pääsäännön mukaan tässä tarkoitetuista kunnia- ja ansiomerkeistä säädetään asetuksella ja niitä koskevien asetusten antaminen halutaan säilyttää tasavallan presidentillä. Ehdotuksen mukaan kaikista virallisista valtiovallan myöntämistä kunniamerkeistä voitaisiin jatkossa säätää presidentin antamalla asetuksella. Tällaisia olisivat esimerkiksi tasavallan presidentin, ministerin, ministeriön tai puolustusvoimain komentajan myöntämät kunnia- ja ansiomerkit. Pykälä ei kuitenkaan kata kaikkia kunnia- ja ansiomerkkejä. Kaikista kunnia- ja ansiomerkeistä ei olisi tarkoituksenmukaista säätää. Tällaisia ovat esimerkiksi yksityisen tahon sisäiseen käyttöön tarkoitettut merkit.

Pykälässä tarkoitettuja arvonimiä olisivat ne arvonimet, jotka tasavallan presidentti myöntää ja jotka kuuluvat valtioneuvoston ohjesäännön (1522/1995) mukaan valtioneuvoston kanslian toimialaan.

Pykälän 2 momentissa säädetään tasavallan presidentin päätöksenteosta, joka koskee pykälän 1 momentissa tarkoitettuja julkisen arvonannon osoituksia. Päätöksenteko on tarkoitus säilyttää tasavallan presidentillä

siltä osin kuin se jo kuuluu tasavallan presidentille joko asetuksen tai arvonimien osalta noudatetun käytännön mukaisesti.

Kunnia- ja ansiomerkeistä hengenpelastusmitalia, inhimillisestä auliudesta annettavaa kunniamerkkiä ja virka-ansiomerkkiä koskevat päätökset tasavallan presidentti on tehnyt valtioneuvostossa ilman valtioneuvoston ratkaisuehdotusta. Vastaisuudessaan valtioneuvoston yleisistunto ei käsitelisi niitä. Tästä säädettäisiin valtioneuvostolaissa. Tässä pykälässä tarkoitetut presidentin myöntämät kunnia- ja ansiomerkit esiteltäisiin ministeriöiden toimialan mukaan.

Tasavallan presidentti tekisi päätöksensä arvonimien antamisesta valtioneuvostossa mutta ilman valtioneuvoston ratkaisuehdotusta kuten nykyisinkin. Valtioneuvoston yleisistunto ei vastaisuudessaan käsitelisi niitä. Tästä säädettäisiin valtioneuvostolaissa. Arvonimiasiat esiteltäisiin valtioneuvoston kansliasta, koska muista kuin valtioneuvoston kanslian toimialaan kuuluvista arvonimistä päättäminen ei kuuluisi tämän lain piiriin.

3 §. *Erityiset valmisteluelimet.* Tämän lain 2 §:ssä tarkoitettuja julkisen arvonnannon osoituksia varten on olemassa erityisiä toimielimiä kuten arvonimilautakunta, hengenpelastusmitalilautakunta ja virka-ansiomerkkitoimikunta. Niitä koskevia säännöksiä voitaisiin antaa jatkossa tasavallan presidentin asetuksella.

Edellä tarkoitettujen toimielinten asettaminen kuuluisi tasavallan presidentille, jollei muualla laissa toisin säädetä. Arvonimiä valmistelevalle arvonimilautakunnan asettaminen siirtyisi valtioneuvoston yleisistunnolta tasavallan presidentille. Toimielinten asettamis- päätökset tasavallan presidentti tekisi ilman valtioneuvoston ratkaisuehdotusta.

4 §. *Voimaantulo.* Laki tulisi voimaan samanaikaisesti perustuslain kanssa. Tämä on erityisen tärkeää sen vuoksi, jotta tasavallan presidentti olisi päätösvaltainen välittömästi perustuslain voimaantultua. Kunnia- ja ansiomerkkejä samoin kuin arvonimiä koskevia päätöksiä on voitava tehdä jatkuvasti. Lakia sovellettaisiin myös ennen sen voimaantuloa vireille pantuihin asioihin.

1.2. Laki tasavallan presidentin kansliasta

2 §. Pykälän 2 momentista ehdotetaan poistettavaksi suora viittaus hallitusmuodon 25 §:ään. Mainitussa hallitusmuodon pykä-

lässä säädetään tasavallan presidentin tehtävien hoitamisesta presidentin ollessa estynyt. Kansliain 2 §:n 2 momentin mukaisesti tasavallan presidentin kanslia huolehtii kanslialle kuuluvista tehtävistä myös tasavallan presidentin estyneenä ollessa, jolloin tasavallan presidentille kuuluvia tehtäviä hoitaa pääministeri tai pääministerin sijaisena toimiva ministeri. Säännöksen muutoksella ei muuteta voimassa olevan lain mukaan tasavallan presidentin kanslialle kuuluvaa velvoitetta huolehtia 2 §:n 1 momentissa tarkoitetuista tehtävistä tarpeellisessa laajuudessa.

4 §. Pykälän 2 momentissa luettelaisiin ne päätökset, jotka tasavallan presidentti tekee valtioneuvostossa ilman valtioneuvoston ratkaisuehdotusta ja ne, jotka presidentti tekee valtioneuvoston ulkopuolella. Momentin 1 virkkeessä luettelaan tyhjentävästi ne asiat, joita koskeva päätöksenteko tapahtuu valtioneuvostossa mutta ilman sen ratkaisuehdotusta. Näitä ovat tasavallan presidentin kanslian kansliasäännön antaminen ja kansliapäällikön ja kanslian esittelijöiden nimittäminen sekä kansliapäällikön sijaisten nimitäminen. Momentin toisessa virkkeessä luettelaan ne asiat, jotka tasavallan presidentti päättää tasavallan presidentin kanslian kansliapäällikön esityksestä valtioneuvoston ulkopuolella. Näitä ovat nimittämänsä virkamiehen irtisanomisesta, siirtämisestä ja harjennanvaraisesta virkavapaudesta päättäminen sekä virantoimituksesta pidättäminen, kansliapäällikön palkkauksesta päättäminen sekä nimittämänsä virkamiehen virassa jatkamisesta päättäminen eroamisensa jälkeen.

Tasavallan presidentin kanslian kansliasääntöön jäisivät edelleen presidentille tapahtuvaa esittelyä koskevat tarkemmat säännökset.

59 §. Pykälän 1 momentissa mainitun asetuksen luonnetta täsmennettäisiin ottamalla lakiin asetuksen antajaan viittaava säännös. Tasavallan presidentti antaisi asetuksen tasavallan presidentin arkistosta.

2. Voimaantulo

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan samanaikaisesti perustuslain kanssa.

3. Säättämisjärjestys

Ehdotetut lait liittyvät perustuslain täytäntöönpanoon. Lakiehdotukset noudattavat pe-

rustuslain mukaista sädöshierarkiaa eikä niissä muutoinkaan poiketa perustuslaista, joten lait voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

julkisen arvonannon osoituksista

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Ritarikunnat

Tasavallan presidentin asetuksella voidaan säätää kunniamerkkien ja ansiomerkkien myöntämiseksi perustetuista ritarikunnista sekä niiden järjestysmuodosta ja säännöistä.

2 §

Arvonimet ja muut julkiset arvonannon osoitukset

Tasavallan presidentin asetuksella voidaan säätää arvonimistä samoin kuin tasavallan presidentin, valtioneuvoston tai valtion muun viranomaisen päätöksellä myönnettävistä muista julkisen arvonannon osoituksista, kuten kunniamerkeistä ja ansiomerkeistä, sekä niiden myöntämisen ja peruuttamisen edellytyksistä.

Presidentti päättää yksittäistä arvonimeä tai muuta julkisen arvonannon osoitusta koskevasta asiasta, jollei päätöksen tekoa ole säädetty muun viranomaisen tehtäväksi. Presidentti tekee päätöksen valtioneuvostossa ilman valtioneuvoston ratkaisuehdotusta.

3 §

Erityiset valmisteluelimet

Arvonimiä ja muita julkisen arvonannon osoituksia koskevien tasavallan presidentin päätösten valmistelua varten voi olla erityisiä toimielimiä. Niiden asettamisesta, kokoonpanosta ja tehtävistä voidaan säätää tasavallan presidentin asetuksella.

Toimielimen asettamisesta päättää presidentti, jollei asettamispäätöksen tekemistä ole säädetty muun viranomaisen tehtäväksi. Presidentti tekee päätöksen valtioneuvostossa ilman valtioneuvoston ratkaisuehdotusta.

4 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2000.

Lakia sovelletaan myös ennen sen voimaantuloa annettujen säännösten mukaisesti vireille pantuihin asioihin.

2.

Laki**tasavallan presidentin kansliasta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tasavallan presidentin kansliasta 8 päivänä joulukuuta 1995 annetun lain (1382/1995) 2 §:n 2 momentti, 4 §:n 2 momentti ja 59 §:n 1 momentti seuraavasti:

2 §

Kanslia huolehtii 1 momentissa tarkoitetuista tehtävistä tarpeellisessa laajuudessa myös tasavallan presidentin ollessa estyneenä.

4 §

Tasavallan presidentti tekee 1 momentin 1 ja 2 kohdassa säädetyt päätökset valtioneuvostossa ilman valtioneuvoston ratkaisuehdotusta. Edellä 1 momentin 3—5 kohdassa sekä 53 §:n 2 momentissa säädetyt päätökset samoin kuin muut mahdolliset yksinomaan

tasavallan presidentin kansliaa koskevat päätökset tasavallan presidentti tekee valtioneuvoston ulkopuolella tasavallan presidentin kanslian kansliapäällikön kirjallisesta esittelystä.

59 §

Tasavallan presidentin arkistosta säädetään tarvittaessa tasavallan presidentin asetuksella.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2000.

Helsingissä 12 päivänä marraskuuta 1999

Tasavallan Presidentti

MARTTI AHTISAARI

Pääministeri *Paavo Lipponen*

2.

Laki

tasavallan presidentin kansliasta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tasavallan presidentin kansliasta 8 päivänä joulukuuta 1995 annetun lain (1382/1995) 2 §:n 2 momentti, 4 §:n 2 momentti ja 59 §:n 1 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 §

Kanslia huolehtii 1 momentissa tarkoitetuista tehtävistä tarpeellisessa laajuudessa myös hallitusmuodon 25 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa.

2 §

Kanslia huolehtii 1 momentissa tarkoitetuista tehtävistä tarpeellisessa laajuudessa myös *tasavallan presidentin ollessa estyneenä*.

4 §

Tasavallan presidentti tekee tässä laissa säädetyt muut kuin 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetut päätöksensä valtioneuvoston ulkopuolella. Valtioneuvoston ulkopuolella tapahtuvassa päätöksenteossa noudatettavasta menettelystä säädetään kansliasäännössä.

4 §

Tasavallan presidentti tekee 1 momentin 1 ja 2 kohdassa *säädetyt* päätökset valtioneuvostossa *ilman valtioneuvoston ratkaisuehdotusta*. Edellä 1 momentin 3—5 kohdassa sekä 53 §:n 2 momentissa *säädetyt päätökset samoin kuin muut mahdolliset yksinomaan tasavallan presidentin kansliaa koskevat päätökset tasavallan presidentti tekee valtioneuvoston ulkopuolella tasavallan presidentin kanslian kansliapäällikön kirjallisesta esittelystä*.

59 §

Tasavallan presidentin arkistosta säädetään tarvittaessa asetuksella.

59 §

Tasavallan presidentin arkistosta säädetään tarvittaessa *tasavallan presidentin* asetuksella.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2000.

